

LA REVISTA

QUADERNS DE PUBLICACIÓ QUINZENAL

ANY VI — NÚM. CXXIII — NOVEMBRE I — 1920

La filosofia de l'home que treballa i que no juga

Sí; tal volta tot el mal del món ve d'això: del jugar. Del jugar amb els diners, amb el temps, amb l'amor, amb la paraula, amb les idees, amb l'art, amb els altres homes. Del jugar amb les facultats i potències, en lloc de servir-se'n per a un fi útil.

On ne badine pas avec l'amour! Vell refrà francès que tanca tota la filosofia de la castedat i de la disbauxa. L'amor és una cosa seriosa, ultraseriosa, perquè és ultratranscendental. La castedat, en el fons, no es altra cosa que pendre's l'amor seriosament. En canvi, els jocs amb l'amor es diuen vici, corrupció, prostitució, pornografia, malthusianisme, divorci, avortament, infanticidi...

Jugar amb les paraules, amb les idees! A dins de les lluites humanes hi ha una logomàquia fatal, veritable maledicció, fent que els homes no es puguin entendre uns amb altres, per causa que cap home es pot entendre a si mateix, car ja comença per no poder traduir son pensament d'una manera exacta. I amb això, creu i dolor dels escriptors sincers, n'hi ha que encara hi juguen! Hi pot haver al món tipus més immoral que el de joglar d'idees?

Jugar amb l'art, amb la potència artística! Crear perquè sí, d'avorrit en amunt. Flors del Mal, flors del Tedi, flors de l'Alcohol, flors del Betum, jocs estètics d'artistes enjogassats. L'art per l'art, val tant com dir jugar per jugar!

La pobra gent que s'il·lusiona en la troballa benèfica i social de reglamentar el joc, i que creuen que fan un bé retornant a l'almoïna

part dels diners que els disbauxats es rebenten, no veu, no sabrà veure mai que els diners són la part menys important de la qüestió. Els diners, en realitat, no es volatilitzen, baldament s'esmercin per a pagar xampany i moces i joies i cavalls. Ço que es volatilitza, ço que s'anihila sense ulterior profit, és l'atenció, el temps, l'esforç i el sentiment dels jugadors, riquesa imponderable de força més valor social que els diners. Aquí és el Robatori a la utilitat pública.

Quantes vegades al camp econòmic s'usa al mot *jugar* (Borsa, canvis, especulació, acaparament), tantes vegades s'enuncia un abús, una immoralitat, un crim. Els diners no són per a jugar.

Exemple de com es juga amb els homes. El maquinisme confereix al patró el poder de donar pa o de fer patir gana als centenars d'homes que té sota la seva mà. Quantes vegades, no pas per força major insuperable, sinó perquè sí, per mal humor, per un simple càlcul accidental, per qualsevol combinació freda, s'acomiaden seccions o fàbriques senceres! Jugant així amb obrers, amb dependents, s'ha anat farcint la qüestió social.

Treball és usar les forces, mitjans i potències de l'home, per a fi productiu. Jugar, és fer funcionar les mateixes forces pel gust del moment.

La vida no és per a jugar. Res de ço que hi ha al món és per a jugar. Cal que la gent comenci a pensar-hi, en això.

R. RUCABADO

Traduccions paral·leles

(LLUCIÀ-PLUTARC)

En els vuitanta anys de bon govern de cinc emperadors filòsofs—Nerva, Trajà, Hadrià, Antoní i Marc Aureli—l'imperi romà, consolidat en la seva màxima extensió territorial, senyorejant els pobles amb pau i justícia, se'ns presenta com la primera i, encara avui, la més compacta expressió d'una cultura universal. Adhuc la congènita dualitat del Imperi era traduïda només que per la dualitat de llengües, essent el llatí a l'occident i el grec a l'orient vehicles d'una mateixa cultura. La religió, la filosofia, l'art de Grècia havien anat conquerint l'esperit romà, en tant que el dret, la política, l'organització militar de Roma s'havien imposat per damunt tota la terra grega. D'aquesta recíproca exòsmosi i endòsmosi espiritual, era nada la cultura greco-romana, que amb el nom de *clàssica* ha gravitat el seu prestigi damunt els pobles moderns.

Molts punts de semblança té el món greco-romà d'aquell temps amb la nostra Europa de la immediata avant-guerra. Epoca de pau i de viatges, d'especulacions ardides, de benestar material, de fraternitat universalista, ensems que de luxe i d'escepticisme.

La literatura grega, exhaurida segles ha la seva potencialitat creatriu, presenta tan mateix una mena de renaixença (estiuet de Sant Martí o revifalla de la mort, que podríem dir-ne) en el període romà i tot just en el segle II, essent-ne els dos representants de més relleu Plutarc de Queronea (50-125) i Lluccià de Samosata (125-192).

Com tret comú de Plutarc i de Lluccià cal assenyalar la *poligrafia*. Vivien una edat més propícia al discurs, a la conferència, el pamflet, a les discussions de llevant taula, que no pas a les llargues meditacions solitàries o a les reposades compilacions erudites. Així, tant l'un com l'altre escriviren moltes d'obres, cap d'ells però *la seva obra*.

Per un feliç atzar, gairebé simultàniament sengles traduccions de Lluccià i de Plutarc—d'aquell els *Diàlegs dels Déus* (LA REVISTA, 1919), d'aquest les *Vides paral·leles d'Alexandre i Cèsar* (Editorial Catalana, 1920)—han estat donades al públic català per En Ferran i Mayoral i En Carles Riba. No són llurs obres més característiques, però sí de les més divulgades i serveixen prou per a caracteritzar-los.

La inquietud del dia era llavors, per tot pensador, la crisi religiosa. El vell paganisme, treballat durant mil anys, ja no podia exprémer gens més de saba poètica i havia mort a mans de la filosofia, convertits progressivament els dogmes en mites i els mites en falòrnies. L'anhel d'immortalitat, però, i el desig d'un poder immens i paternal, són gairebé com una sensació física per l'home, i si els filòsofs podien arredosar-se en llurs elucubracions subjectives, la gran massa del poble, desenganyada de l'Olimp, cercava refugi en els misteris i els cultes orientals, i entre ells el cristianisme engegantia per moments la seva pujança.

Quina va ésser enfront d'aquest problema—problema etern!—la posició respectiva de Plutarc i de Lluccià?

«Plutarc de Queronea, grec del cor de Grècia, fou un caràcter hel·lènic típic»,—diu En Riba en la bella pàgina que preposa a la seva traducció—i així no ha d'estranyar que cerqués la sol·lució del problema en la mateixa religió tradicional de Grècia, que per ell, sota un agençament nacional, ecobria les veritats universals. «No hi ha diferents déus entre els diferents pobles—déus dels barbres, déus dels grecs, déus de tramuntana, déus de migjorn—sinó que aital com sol i lluna, cel i terra i mar són comuns a tots, jatsia que tinguin diferents noms entre els diferents pobles, també hi ha una sola intel·ligència que senyoreja el món, una sola providència que el dirigeix. Els mateixos poders actüen arreu; honors, noms i símbols varien.» Sacerdot de Delfos que era, Plutarc veu sota la forma d'Apol·ló, déu a qui servia, el Déu universal, l'essència pura, que vol ésser saludat amb el mot *Tu ets*. Equidistant de l'ateisme i de la superstició, més amorós que temerós de Déu («si terrible és—diu—la malfiança i el menyspreu de la divinitat, més terrible és encara la por supersticiosa, que ompla de nicietat i de temença»); tenint com a màxima aspiració de la seva vida la coneixença de Déu, Plutarc, esperit religiós que sent la renovació del món, vol extreure dels vells mites un credo universal i etern.

Enfront, o millor al costat, d'aquest pur representant de la tradició hel·lènica, descendent dels grecs vençuts a Queronea mateix per Filip de Macedònia, hi trobem el repre-

sentant dels barbres que l'escomesa d'Alexandre envers l'orient, continuada més tard per Roma, havia convertit a la civilització grega, vull dir Lluçia de Samosata.

Com els Estats Units de Nordamèrica i els Dominions britànics, tot i la comunitat de llengua i de cultura, representen pel món anglosaxó un hemisferi diferent que la vella Anglaterra, igual en el món hel·lènic, d'Alexandre a l'imperi cristià, hi ha també dos caires, el de la petita Grècia, fogar de les velles tradicions, i el dels immensos territoris hel·lenitzats de l'Àfrica i de l'Àsia. Llengua i cultura els igualen; els «imponderables» ancestrals, quan l'hora arriba, hi marquen diferència.

No em sembla just—ni massa afalagador a la glòria de Lluçia—veure'l per un cas de prodigiosa assimilació «en la seva època el més pur entre els grecs», com En Ferran i Mayoral fa en el seu *Pròleg*. Millor em sembla de veure Lluçia com el barbre que, incorporat a l'hel·lenisme, amb les mateixes armes que ell li donà en combat una de les belles creacions, el politeisme olímpic, com ho faran també els cristians, amb la diferència que aquests destrueixen edificant.

Cabament, per mi, l'herència bàrbara, allò que de Lluçia escapa a la tradició hel·lènica, és el seu esperit destructiu. En el problema religiós—d'ell estem parlant—Lluçia es troba, com Plutarc, amb uns mites en els quals no pot creure; Plutarc que es sent solidari de tota la tradició en la qual aquests mites floren, recerca les veritats eternes que ells recobreixen, i tampoc no vacil·la gens d'aprofitar la bellesa poètica d'aquest fals recobriments; Lluçia, empeltat de bell nou a l'hel·lenisme, no pesant-li'n al cor la milenària tradició, s'aferra en posar de relleu una per una totes les poètiques falsetats de la religió vella; se'n riu sense arribar al seu fons, com es riu de la religió nova veïna de triomfar, com es riu de la filosofia,—única salvaguarda de l'home que ha perdut la fè.—Lluçia navega sempre en les capes superficials, que són les tempestuoses i tèrboles; no arriba mai a les profundes, clares i tranquil·les on el corall embranca la gelada flama, on l'ostra amaga avariciosa les nacarines gemmes. Per culpa dels sacerdots i dels poetes no creu en la religió, per culpa dels filòsofs no creu en la filosofia. La ment grega és creadora de l'antropomorfisme, que se li va fer connatural (la reacció cristiana culminà en la commoció iconoclasta, de què l'Occident en fou lliure); l'ancestralitat bàrbara de Lluçia el dugué a atacar de preferència aquest antropomorfisme. El camí era fàcil: només calia d'accentuar, d'exagerar—és a dir, de mancar

a la *mesura* clàssica,—de recarregar certs trets, recollits ja alguns amb hell·ènica bonhomia per Homer i per Aristòfanes, i brollava sense esforç l'obra religiosa—antirreligiosa—de Lluçia, el seu *vaudeville* olímpic.

Jo no sabria pas com veure en l'obra llucianesca una força i una valor molt més gran que en la volteriana. Per mi, Voltaire—indubtablement superior a Lluçia en el fet extern de la influència, li n'és també en la potencialitat íntima. Bella és la serenitat de Lluçia, donant la última llançada a un enemic retut; més admirable, però, la gosadia de Voltaire, que dardella un atleta d'invencible puixança.

L'obra eterna de Lluçia—satíric formidable,—no és pas la seva sàtira divina, condicionada pel temps que va viure, sino la seva sàtira humana. Les dues grans misèries de l'home, la vanitat i la niciesia, són retratades per ma de caricaturista, són flagellades per braç de gladiador en l'obra de Lluçia.

Plutarc, en canvi, és més que res un moralista. Fins en la seva obra històrica *Les Vides paral·leles*, el mena un disseny moral: no cura de cronologia, més l'interessa la vida privada que la pública, recull «ço que val per fer conèixer els costums i la natura de l'ànima». I en les obres de crítica literària sovint és injust i miop, cabament quan el sentit moral li atrofia l'històric.

Acadèmic més per reflexió que per temperament (el seu l'hauria acostat al Peripatisme), combat el Pòrtic i el Jardí, bon coneixedor de llurs doctrines. D'epicuri, per contra, d'epicuri empeltat de cínic, hauríem de qualificar a Lluçia si comportés alguna etiqueta d'escoles per ell satiritzades.

Com a forma literària, és mèrit de Plutarc l'haver reprès, en la major part de la seva producció, el diàleg platònic, abandonat d'estoics i d'epicuris. La tasca de Lluçia és molt més forta: fou de maridar el diàleg amb la comèdia, Plató amb Aristòfanes.

Plutarc, hel·lé de pura raça, sent la solidaritat de la cultura imperial, estima Grècia tant com admira Roma; Lluçia, bàrbar hel·lenitzat, només té pel món llatí que un oblidós menyspreu.

Fins en la vida privada contrasten Lluçia, celibatari empedernit, i Plutarc, que envinava la llar pairal amb una bella corona de fills, de nores i de nets.

Presos dins la evolució general del pensament i de les lletres, la valor absoluta de Lluçia és molt més gran que no pas la de Plutarc; mirats dins l'època de les lletres i del pensament hel·lènic que visqueren, tenen igual valor representativa: l'un, fidel a la pura tradició hel·lena; l'altre portaveu del ferment renovellador dels pobles hel·lenitzats

—hel·lens i hel·lenitzats, que junts constituïen la suprema unitat de la cultura grega. Tots dos eren homes del temps; Plutarc, però, esguardant amb enyorosa recança el passat, Llucià obrint camins a l'avenir,—camins que varen romandre deserts: el futur va ésser del cristianisme.

Quelcom hi ha, però, d'igual en Llucià i en Plutarc—dic igual, perquè no sé en quin d'ells era més gran:—l'amor per la llengua grega, la dèria aticista de l'estil. Com igual que ells van sentir-la molts dels Pares de l'Església, tot i que a llurs mans feti fet anava a morir la cultura de la qual la llengua grega en fou l'expressió més alta.

Insuperables són potser les dificultats en traduir, conservant el *regust*, d'una llengua, per amor de la tradició literària massa allunyada del llenguatge parlat, a una altra en plena fermentació. La llengua de Plutarc i de Llucià, malgrat ço que té de viu, fa regust de cosa coneguda, de cosa vella—comparem-la d'una banda amb la prosa àtica i d'altra amb els documents coetanis que ara del subsol d'Egipte van sortint a llum;—mentre que el llenguatge dels nostres prosistes, el llenguatge d'En Carles Riba i d'En Ferran i Mayoral, té, ha de tenir forçosament, el drinc de metall nou.

En Carles Riba conserva bé l'estil de contarella familiar de Plutarc, i segueix la tasca que s'ha imposat d'incorporar a la llengua literària tómb de sintaxi popular. Jo crec que aquests han d'anar prevalent (si no ho fem així, tant se valdria d'escriure esperanto), però em sembla més propi d'assajar-ho en una obra original que no pas en una traducció. A En Ferran i Mayoral li faria més aviat retret de certs vulgarismes de dicció—que no tenen excusa en la familiaritat del diàleg llucianesc, posat que també els usa en la *Apologia de Sòcrates*—i que sobten acoblats amb el present clàssic dels verbs que amb molta de raó usa sempre—i de certs gal·licismes, imperdonables en ell que contra d'aquest vici gallardament ha escrit.

Pel demés, l'una i l'altra són traduccions—i aquest n'és l'elogi més gran que jo sabria fer-ne—que un cop començades no són bones per deixar, i que donen imatge prou fidel dels originals que tradueixen. Voldran els meus amics sobrepassar aquests principis i donar-nos En Ferran i Mayoral tota l'obra de Llucià i En Carles Riba tota la de Plutarc, o si més no totes les *Vides Paral·leles*? Una deïtat propícia a les lletres catalanes, si n'hi ha. que els encoratgi en la tasca!

L. NICOLAU D'OLWER

L'actual moment a Itàlia

La situació política general.

Quan hom retorna d'una estada o sojorn en els països que han sofert de la gran guerra, costa un poderós esforç posar en ordre el comble d'impressions recollides en l'ambient general d'aquells països. Es tan gran el trasbalsament que sofreix actualment el món, que fins s'arriba a dubtar si la inèrcia de la vida serà prou poderosa per a posar-hi fi. Ja no parlo de la voluntat dels homens.

La guerra europea ho ha malmès tot, i ho ha pertorbat tot fins en les arrels més íntimes. Vencedors i vençuts, embriacs dels somnis de grandeses, viuen en aquestes hores que haurien d'ésser de recolliment d'energies, en un estat d'exaltació incomprensible. No es besllumena enlloc una sola gran afirmació moral. Les Universitats d'Europa semblen atacades d'atàxia malaltissa. i no es revela en cap nació el geni d'un gran artista.

Mentre durà la guerra, per a combatre l'Alemanya, l'Àustria i la Turquia, s'invo-

caven els alts principis d'humanitat. Finida la guerra, el regnat de la pau s'ensenyoriria del món. Es lluitava per la defensa del dret de la democràcia i de la pau d'un cantó, enfront dels principis de la força, de la violència, de l'imperialisme, d'altre. Arribada la victòria, tot aquell comble d'idealitats s'és esvaït com el fum. El microbi de l'odi desenrotllat en cultiu especial compost d'egoïsmes nacionals, imperialismes i manies de conquesta, ho envaeix tot arreu.

Molt sovint els vencedors han parlat, després de la caiguda dels imperis centrals, el mateix llenguatge que ahir reprovaven en boca dels enemics. Qui parla adés de sentiments d'humanitat?

Avui té Europa sobre les armes molts més soldats que abans de la guerra, perquè es besllumena en l'horitzó el resplendor de noves conflagracions. El sentiment nacional transformat en nacionalisme, persegueix la depressió d'altres pobles, en tant que en altre aspecte, els treballadors, en previsió de noves

guerres, i per l'esperit d'impaciència que la guerra ha engendrat en tots els ordres, esdevenen més exigents cada dia, i volen també ells llur indemnització del' enemic, llur conquesta. Les formes de violència de llenguatge passen d'una nació a l'altra, d'un estament a l'altre.

A part de la Inglaterra, que per la seva posició insular, formidable marina mercant i tràfec de carbó, ha pogut reempendre en gran part el ritme de l'avant-guerra, cap altre país d'Europa, sortit de la guerra, ha pogut veure millorar la seva situació. Cada jorn el canvi ha davallat a límits mai somniats, i cada jorn noves barreres s'aixequen entre els pobles dificultant la marxa natural del comerç. Es treballa menys que abans de la guerra i tothom aspira a consumir molt més. Austria, Germània, Itàlia i França no són fenòmens diferents: són fets diferents d'un mateix i únic fenomen.

Nitti, en un article intítulat «L'Europa senza pace», publicat en l'«*United Press*», ha dit recentment: «L'Europa abans de la guerra representava, en mig de la seva gran divisió, una unitat econòmica vivent. Avui no hi ha solament la gran divisió de vencedors i vençuts, sinó poderoses corrents d'odi, ferment de violència, aspiracions de conquesta, que fan pràcticament impossible el desenrotllament de la producció.

«L'Europa no podrà trobar la pau sinó recordant que la guerra és absolutament finida.»

Les raonades paraules de Nititi han aixecat clamors d'indignació a França (Vegi's *Figaró*, II d'octubre); però no deixen de portar en si tota l'explicació del malestar que regna arreu i l'aclariment de les causes i motius que l'engendren.

L'esperit de la Rússia sobre l'Occident.

Moscou ha volgut estendre el seu camp d'experimentació al restant d'Europa. Ha trobat dos països mediterranis, aptes a abastament al desenrotllament de la idealitat revolucionària. Un la Itàlia, convalescent de la guerra, arruïnada, mancada de primeres matèries; l'altre, l'Espanya, país de dissociació col·lectiva, de dominació de castes polítiques, de cultura endarrerida i analfabetisme estès en grau superlatiu.

Però, així com a Moscú va pensar-se de bon principi que, consolidat el règim soviètic a Rússia, els beneficis de semblant sistema podrien fer-se extensius a altres països en benefici del proletariat, avui amenaçat de ruïna, el règim soviètic de Rússia, es confia a promoure la revolució a Itàlia i a Espanya com a mitjà per a arribar a consolidar la revolució russa. Amb França no s'hi

compta tant, part degut a les energies governamentals, crescudes avui amb l'exaltació al poder de Mr. Millerand, i part pel patriotisme de la gran massa ciutadana francesa, que comprèn la necessitat absoluta de la unió enfront de la possible nova guerra que somnien encara els pobles vençuts.

La soviètzació de l'Europa occidental és part del pla vastíssim del govern de Moscú, soviètzació que fou aturada mercès a l'insuccés de la gran vaga preparada a França pel maig darrer. En vista del fracàs, la conferència de Constanza haguda el juny passat, proposà un nou pla d'acció per a aquest hivern. El punt de partida deu ésser la França, perquè segons les paraules de les conclusions de la conferència, «la França és la seu de la reacció capitalista, i fins que aquest país no es mourà, els nostres bons companys italians no podran actuar amb eficàcia en llur país.» Per aquest motiu, Moscú persegueix amb tant d'interès la represa de les relacions comercials entre la Rússia i l'Europa occidental, perquè tal represa li permetrà sostenir amb més eficàcia el moviment comunista.

Per no alarmar exageradament l'opinió pública francesa, s'ha seguit el sistema de cessar per qualche temps en la propaganda relativa a la dictadura del proletariat. Però un moviment de gran extensió està ja preparat tàcitament per al proper hivern, en el moment en què els comunistes de tot el món deuran impedir la producció del carbó. Moscú confia que amb el recrudiment dels freds, la crisi del carbó arribarà a França a un moment decisiu, provocant fatalment el moviment de les masses que els comunistes dirigeixen. Anàlegs resultats es prometeren els directors del moviment reunits a Constanza, de la crisi del carbó a Alemanya, Anglaterra i a Itàlia.

L'actual situació social d'Itàlia

La situació és aquesta. Els incondicionals de Moscú (Bombacci, Bianchi, Serrati), que volen la revolució social del tipus rus, això és, violenta i adreçada a la instauració de la dictadura del socialisme des de les altures del poder polític, creuen que aquesta revolució no ha triomfat ja a Itàlia, perquè en el moment propici els anomenats *turadians* la sabotejaren.

Els *turadians* (seguidors de Turati), titllats de *traïdors*, sostenen que l'ajuda lleial i eficaç d'una Itàlia regida pel proletariat, envers la revolució russa, no ha de venir pel mitjà d'una revolució sagnant i d'una guerra civil, que l'enfonsaria en el caos i en la misèria: la revolució a Itàlia com a país constitucional i de sufragi universal, ha de fer-se a tra-

vés de les eleccions polítiques, de les conquestes administratives i de les reformes legislatives parlamentàries.

Quina de les dues tendències triomfarà finalment? Es cosa difícil de predir. El cert és que en la reunió parlamentària socialista de Trieste, tinguda fa una setmana, a l'objecte d'examinar la veritable situació de la Rússia soviètica, s'ha dibuixat en l'alta direcció del moviment un estat de dubte i de perplexitat derivat del fet, confessat pels capítosts russos, que la transformació social soviètica no s'espera aconseguir-la abans de cinquanta o seixanta anys. Serrati, més hàbil i més intel·ligent que Bombacci, que creu que Lenin és un altre Jesucrist, ha hagut de confessar que *la vida russa actual és una tragèdia*. Per a organitzar la producció, el transport i la distribució de productes a Rússia, són necessaris anys i anys... D'aquí que la societat comunista que es predica al poble rus, no és encara el fruit madurat... com ho és menys encara pel poble italià. Es torna, doncs, al cicle de les bones esperances i de les promeses afalagadores, i és per això que la reunió dels diputats socialistes a Trieste, en lloc de termenar en una professió de fe en una actuació immediata, acabà votant unànimement l'ordre del dia proposada per Recalcati, Argentieri, Bisogni i Malatista, que deia: «Il gruppo parlamentare socialista, presso atto delle relazioni orali fatte da alcuni dei compagni che si recarono in Russia, in attesa delle relazioni scritte, ampiamente documentate e definitive, riconferma la sua fèrvida solidarietà alla Russia comunista, proponendosi di difenderne ad ogni costo nel Parlamento e nel paese il libero sviluppo.»

* *

Indubtablement, la gran massa del proletariat italià tem donar el salt en les tenebres. En la lluita que sosté el proletariat italià amb l'organització capitalista, se senten vibrants les veus dels exaltats freturosos d'arribar a la dictadura des del Govern. Però la massa, la gran massa, té un sentit de responsabilitat ingènita que la priva de marxar acceleradament. Per altra banda, l'escissió en el partit ha obert els ulls a molts, i els expulsats s'han donat bona manya d'explicar les intencions dels futurs dictadors.

Turati, Modigliani, Belletti, Prampolini, Libordi, Storchi i altres d'història rellevant en el partit socialista, han sigut titllats de *traïdors, d'enemics del comunisme, els més insidiosos i terribles*. «Així—diu Prampolini—comença a actuar a Itàlia la dictadura del proletariat, no ja la dictadura de tot el prole-

tariat, com volia definirla el congrés de Bolònia, no la sobirania de la classe treballadora arribada al govern per majoria, sinó una veritable dictadura en l'exacte sentit de la paraula, imposada per una exígua minoria que usa de la força.

»Per ara Bombacci, Serrati, Graziadei i altres futures dictadors no poden encara fer funcionar la policia ni la guardia roja, i es limiten a expulsar del partit als dissidents. Demà, en nom de la civilització socialista i proclamant la inexorable necessitat de no donar treva a la contrarevolució, suspendran els periòdics, els drets de reunió i associació per a tots els adversaris i enviaran a les presons o al patíbul a centenars i a milers de persones judicades perilloses i rebels.»

«Quanto tempo—pregunta dit diputat—occorrerebbe perché le masse lavoratrici si accorgessero che la dittatura del proletariato, intesa e praticata alla russa, non è veramente che una nuova tirannide, sia pure esercitata colle migliori intenzioni?»

«Possiamo ingannarci, ma noi crediamo che, anche malgrado il terrore rosso, i dittatori comunisti dovrebbero o prima o poi, sperimentare fatalmente a spese proprie e di tutti che «non si governa a lungo stando seduti sulle baionette». La dittatura, cioè l'intolleranza settaria prepotente, soprafrattice, sia rossa o nera o di qualunque altro colore, non può essere sopportata che da amminime servili.

»Quindi tanto meno esso può attechire e durare quanto più vivo e diffuso nelle masse popolari è il sentimento della libertà, della eguaglianza e della dignità umana.»

* *

El socialisme dissident es troba, doncs, amb un doble front de combat, ço és amb el capitalisme i la gran organització industrial, i amb l'extremisme comunista.

La intel·lectualitat italiana, què pensa de l'actual moment?

La ciència i la intel·lectualitat italiana veuen la situació des d'un prisma fenomenalístic.

La mentalitat política, econòmica, científica, nacional d'Itàlia, procedeix de tres escoles representants de tres diferents mètodes d'interpretació dels fets històrics de l'actual revolució, els quals semblen *actes*, quan no passen de ser fenòmens de lleis històriques que es realitzen dintre del temps.

La primera escola és la dels seguidors del materialisme econòmic o històric, els quals obiren un factor primari primordial econòmic, i l'obiren per damunt de tot en la creixent

diferència entre els salaris reals i els salaris nominals del moviment obrer italià; moviment obrer que es pot qualificar d'econòmic-social i que esdevé polític i jurídic-revolucionari.

La segona escola és la d'aquells que, en la unitat inesborrable dels fenòmens econòmics, jurídics, polítics i històrics, hi veuen com a element primordial el factor jurídic, ço és, la lluita pel dret civil, en el si del qual el contracte del salari va transformant-se, (a Itàlia abans que en cap d'altre país), en contracte de societat revolucionant tota la matèria dels drets reals i de les obligacions concebuda pel geni dels legisladors romans (1).

La tercera escola és la de l'anomenat materialisme ètnic, ço és, la d'aquells que entots els moderns fenòmens històrics hi veuen l'empremta del factor ètnic, la llei de raça. Així observa Llorenç Rato (*Echi e Commenti 20 setem.*), que en l'actual duel gegantí italià que sostenen Toeplitz (administrador delegat de la *Banca Commerciale*) i els germans Perrone (administradors de la *Gio Ansaldo Co.*), amb totes llurs empreses bancàries, industrials, periodístiques, etc., duel que domina i divideix no solament el moviment obrer, econòmic i financer de la nació i de l'Estat, sinó també la producció intel·lectual, s'hi veu l'etern factor de raça que divideix l'Europa en dos corrents: l'oriental o germànica-slava, i l'occidental o pancèltica. Itàlia, segons els partidaris d'aquesta escola, té plantejada una lluita que és mirada amb atenció pel món enter. Les seves condicions ètniques, geogràfiques, morals, intel·lectuals, científiques i artístiques, se sistematitzaran com sembla en l'òrbita del món centro-oriental, en el qual el pangermanisme i el panslavisme (amb llurs avantguardes del panserbisme i del pancroatisisme), van fonent-s'hi en una unitat superior, o bé resistint aquest forta corrent oriental s'estabilitzaran i sistematitzaran dintre de l'òrbita dels Estats-Sols occidentals, ço és, de les potències hegemòniques, imperialistes, plutocràtiques, pancèltiques, que dominen les finances internacionals i que volen forjar a llur imatge i semblança una societat anònima de nacions.

Posant més de relleu el veritable fons de l'actual moviment italià, atribuint-lo a la lluita de les dues tendències de l'escola del materialisme ètnic, l'«*Idea nazionale*» (18 setembre) feia avinent que Toeplitz, director de la *Banca Commerciale*, havia acceptat

(1) No és d'aquest lloc examinar aquí la transcendència que per el dret constituït relatiu a les societats anònimes, té la nova tendència jurídica social de considerar el treball manual com una aportació de capital. El conveni de Roma per a aconseguir el desallotjament obrer de les fàbriques d'Itàlia, marca el primer pas en ferm d'aquesta tendència.

entusiàsticament el convit que li feu l'hon. Giolitti per a intervenir en el conflicte de les fàbriques. La seva tendència notòriament bolxevista el portava en son propi interès d'alemany, a combatre la indústria italiana, la qual avui, com resulta de les dades portades a la reunió de Milà entre industrials i obrers, es troba obligada, a haver de combatre precisament la concurrència de la Germània. Acusa al com. Toeplitz d'ésser el sostenedor financer del moviment revolucionari i d'haver assegurat l'emprèstit dels 25 milions a la Confederació General del Treball. Al costat d'aquesta obra de bolxevisme financer, l'acusa d'haver contribuït amb la creació d'un ambient catastròfic entre els industrials, lligats pel crèdit amb la Banca Commerciale, que s'aminorès la resistència industrial unànimement adoptada, ajudant això a l'especulació borsista dels valors de la dita Banca.

En general, l'element intel·lectual italià considera la transformació de les condicions socials del país com una poderosa mostra de la vitalitat del seu poble i n'està joiós de veure'l propici a l'evolució de les condicions econòmiques en què es desenrotlla la vida del país després de la guerra en quant marquen dintre dels pobles civilitzats un ritme de renovació i de progrés.

El conflicte de l'ocupació de les fàbriques

L'ocupació de les fàbriques metal·lúrgiques italianes ocorreguda a mitjans del passar setembre, ha constituït un fet social, imprevist en el desenrotllament del conflicte entre el capital i el treball d'Itàlia. Convé tothom en apreciar la novitat del fet, i si es considera delictuós, com un delicte nou. Ha procedit el Govern italià amb encert en desviar la qüestió vers un regisme concordatori a base del control sindical sobre les hisendes industrials? De bell antuvi, convenen, els que desapassionadament estudien aquesta greu qüestió, que el Govern no podia fer altra cosa. Els obrers eren dominats per dues tendències: l'extremista, que volia mantenir la possessió de les fàbriques *à outrance*, la revolució de fet; i la gradualista, que s'acontentava de controlar els beneficis del treball, per impedir l'acumulació de grans capitals en perjudici seu, la revolució de dret.

Aquesta tendència fou cercada per Giolitti, qui ha sotmès la definició de la forma del nou dret, al Parlament. Si no hagués pres Giolitti semblant determinació, la revolució de fet era innegable, i allavors tant podia perillar el règim, amb tota l'organització civil d'Itàlia, com la mateixa Confederació del Treball. No tothom, és clar, ha lloat la conducta del

Govern, interpretant-la molts com a mostra de debilitat. «El Govern intervé—ha dit *Il resto del Carlino* (11 sept.)—fa la veu grossa davant dels industrials i els persuadeix d'acollir les demandes econòmiques dels obrers, a canvi d'oferir a la indústria una tarifa duanera que anul·larà els efectes de la llei sobre els beneficis de la guerra, i donarà en resum a la indústria considerables guanys.» «Les parts—deia *Il Secolo* (12 sept.) no discuteixen en posició d'igualtat, ni en condicions de llibertat per a pendre lliures decisions. Els industrials són de fet expropiats. Es troben en la condició de concedir o de cedir, no per efecte de normals transaccions, sinó per a rescatar la major part de la part salvable.»

Escoltem ara al mateix Govern en la persona del hon. Labriola, ministre del Treball: «L'Estat, enfront de l'ocupació, ha tingut guarda de la garantia de la seguretat en la via pública, la qual no ha estat alterada en proporcions que fessin necessària la intervenció de l'Estat. L'ocupació de les fàbriques ha de concebre's, des del punt de vista jurídic, com una pertorbació en la possessió. Quan se tracta de moviments de masses, deuen tenir-se en compte punts de vista diferents de quan es tracta de fets comesos per particulars. L'homicidi és un execrable delictes, en tant que el matar en massa s'anomena guerra, i es troben persones que justifiquen la guerra. Avui a Itàlia es tracta d'un moviment de centenars de mils d'obriers organitzats, al quals no és possible aplicar-los els articles del Codi relatius a la revolta. Deu tenir-se en compte l'atmosfera moral, la nerviositat de les masses, que és una conseqüència de la guerra... Una intervenció de l'Estat hauria conduït al derramament de sang, i això havia d'evitar-se a tota costa...»

«El pensament fonamental de la política de Giolitti—unitat d'obir de tot el Govern—consisteix a donar al país una tal direcció i tals institucions, que, en el cas d'una eventual transformació de l'economia de capitalista a socialista, es trobin aquelles promptes a funcionar...»

Continuava el ministre exposant els seus especials punts d'obir de la qüestió, i en ésser preguntat si entre les lleis sobre organització social hi comptava la de la institució del Consell Superior del Treball i la Llei Cooperativa, digué: «Tot això molt especialment. El Consell Superior del Treball deu rebre tals poders legislatius, que pugui decidir i regular, a requeriment del Parlament, les qüestions econòmiques. Es la idea fonamental que informa la *Reichswirtschaftsrat* alemanya, si bé els poders del Consell Superior sien més amplis i tinguin els treballadors en ell major

participació. La llei que ha de reglar el treball cooperatiu, esdevindrà, des del punt de vista social-polític, la nostra llei més important. Creiem en la possibilitat d'establir en cooperació una indústria privada, sense excloure al propietari, sia que aquest l'arrendi o la liquidi a base d'estimació. Sempre suposant que els treballadors siguin capaços de la gestió de la indústria i no sigui de témer un dany econòmic per a la col·lectivitat...» (Entreviu amb el ministre, publicada en la *Deutsche Allgemeine Zeitung*, del 10 Set.)

Aquesta intervü, que passà inadvertit a Itàlia els dies del conflicte, ha promogut, quan ha estat coneguda, fortes crítiques. Se li ha recordat al Ministre que a Alemanya, a una semblant transformació de les relacions econòmic-socials, s'hi va acompanyar l'acció enèrgica i inflexible de Noske, explicada per la garantia i per la defensa dels principis d'autoritat de l'Estat, sense la qual observança, diu Vico Pellizari, espontàniament o coactivament, no és possible cap continuïtat ordenada i profitosa per a la convivència civil.

Importa observar, ultra les avançades apreciacions que del problema ha fet l'hon. Labriola, quin sentit d'endegament legislatiu regna en les altes esferes governamentals d'Itàlia per a arribar a consolidar, en positives institucions jurídiques, els fets i els moviments de les masses.

Ço que s'espera del concordat de Roma

La solució momentània del conflicte ha consistit a reconèixer a l'element obrer el control sindical sobre l'administració de les fàbriques. Serà per a la causa de l'economia nacional un bé? serà, per contra, un mal? El professor Llorenç Ratto entén que el gest dels treballadors italians, en caminar vers la conquesta del dret de control sobre les hisendes, mentre realitza un dret obrer positiu i posa en pràctica la doctrina de la personalitat jurídica de la *hisenda industrial*, que els juristes francesos, italians i alemanys s'han esforçat a crear, permetrà als productors italians de resoldre, abans que francesos i anglesos, el problema del *mètode* de l'augment de la producció en la post-guerra que no pot resoldre el bolxevisme amb tota sa impotència. «Perchè la nuova concezione del capitale-lavoro e del valore del salario, che ha acquistato oggi diritto di cittadinanza nell'Accademia italiana, permetterà ai civilisti, commercialisti ed economisti italiani, di «accordare i loro violini» come direbbe Hervé, per costruire stabilmente e insegnare al mondo cristiano l'istituto dell'azionariato operaio, cioè la funzione nazionalista e restauratrice

delle società anonime pubbliche di capitale e lavoro, a capitale rimborsabile mediante gli utili riservati alle cooperative di lavoro appartenenti all'azienda, con perpetua rotazione di riscatto fra imprese di capitale e cooperativi di salariati provvisori.»

Hi ha qui, enfront d'aquesta concepció ètica i jurídica del problema defensada per Ratto, pregunta si és lícit consentir, amb el pretext d'arribar a l'increment de la producció, que els treballadors participin en les ganàncies sense participar en els riscos de les empreses. Hi ha també qui veu que el control sobre les empreses dependrà, per esperar-ne d'ell una solució als problemes socials, de l'esperit dels homes que l'apliquin. Si l'apliquen homes que posseeixin pregonament l'amor al patrimoni nacional, a la riquesa i a la prosperitat del país, podrà ésser un benefici per a l'economia col·lectiva. Però si aquest control sobre les empreses s'exercités en forma de mania persecutòria, com a guillotina truculenta sota la qual dehuen haver de viure més endavant tots els que en el món de la producció arribin a tenir una iniciativa, pot representar la temptativa i l'assaig més perillós en el camí de l'evolució econòmica del país. (*Il Giorno*, 18 set.)

També hi ha qui creu que la conquesta del dret de control sobre les empreses és el primer pas per arribar el socialisme a la socialització dels mitjans de producció, acabant d'una vegada amb el dret de propietat. No ho creiem nosaltres, segurs com estem del patriotisme dels que menen el moviment italià.

Les nostres impressions

Hem procurat, en les precedentes ratlles, condensar tot l'ambient social que adés se respira a Itàlia, sense ocultar cap dels seus aspectes més avançats o més retardataris. Sigui'ns permès ara exposar les nostres personals impressions.

En primer lloc, sia el que sia el resultat de l'actual lluita, mereix els respectes de la civilitat de tots els països del món la nació que, com Itàlia, davant del greu conflicte que li plantegen les relacions entre capital i treball, ha sabut conservar la serenitat i a endreçat la solució cap als viaranys del dret en moments en què una manca d'obir del real perill que corrien les institucions i tota l'organització civil d'aquell poble podia haver caigut en la misèria i en el desastre que li suggerien els seguidors leninistes.

Ressalta seguidament el fet que la gran massa obrera italiana accepta el control en les empreses amb esperit de col·laboració a l'augment de producció, a temps que per-

segueix amb aquest mitjà l'assegurament de l'augment dels seus salaris, ço és, posant a contribució l'obligació de contribuir al desenrotllament de la riquesa i del comerç nacional, amb el dret de defensa del salari proporcionat a les exigències dels temps.

Tercer. La masa industrial, el block productor, dóna la impressió que comporta el dret de control, mentre queda afermat per l'Estat el dret de propietat, que fou desconegut en els moments de l'ocupació. Si el dret de control exercitat pels sindicats assumeix una forma jurídica i accepta el funcionament sota l'imperi d'una jurídica disciplina, pot arribar a ésser el control un element de selecció i de elevació proletària, podent arribar a ésser un orgue d'efectiva col·laboració a la producció. I ha d'ésser un deure per l'Estat accelerar la coincidència per ajudar a fonamentar sobre bases de responsabilitat el nou règim.

L'element industrial italià viu en un ambient de combat jurídic, tal volta apremiat per l'actuació obrerista. Un i altre marquen en la vida de la nació un solc que obligà el Govern a pendre mesures legislatives acordades a les necessitats de les parts combatents. L'element obrer, la gran massa, obeeix les instruccions dels elements directors, amb esperit de conquesta definitiva de mitjans de viure propis i de desenrotllament de la riquesa nacional. Això ofegarà l'estridència maximalista sempre que intenti imposar-se, perquè el substractum de consciència nacional és inclòs en la massa italiana, un element de primera força per a resistir les solucions passionals dels grups l'altre ideal del quals no és més que l'odi i la destrucció.

* * *

Després de tot ço hem dit, quina vergonya no devem sentir en comparar el nostre moviment social, tan exhaust d'ideals com d'organització, amb el moviment social italià, tan vident, tan ple de vida? L'atemptat social sorgeix com a planta esporàdica en el camp on no grana la bona sembradura. Els grans moviments socials conscients, orgànics, s'imposen per la massa, pel pes que gravita damunt de les organitzacions patronals i damunt del mateix Estat. En canvi, els grans moviments obreristes inorgànics, desassociats, mancats d'orientació en la finalitat de la lluita, cauen en mans ineptes per a aconseguir grans estats de dret i de comunió jurídica, i és per això que són més propicis als estats de revolucionarisme primitiu que té per exponent la venjança personal.

R. GAY DE MONTELLÀ

Poesia

D'HORACI

A l'amic en Joaquim Balsells.

Odi profanum vulgus, et arceo...

Avorreixo els profans i me'n allunyo.
Calleu i oïu; poeta com sóc, canto
Per les verges i pels donzells uns versos
No mai oïts encara.
L'imperi d'aquells reis que són de témer
Pesa damunt dels pobles que governen
I el de Júpiter, gran per la victòria
Contra els gegants i gran perquè belluga,
D'una sola mirada, tota cosa,
Damunt dels reis mateixos.
Que un home als solcs planti les tires d'arbres
A més espai que un altre; Aquest, més noble
I candidat, que al camp de Març devalli;
Que un altre competeixi amb millor fama
I més bones costums; i que aquell altre
Tingui clients en una major turba,
Res no hi fa res: d'una mateixa guissa
Toca la sort fatal a la gent noble
Que a la gent més humil: la urna espaiosa
Mou noms de tota mena.
Al mortal que damunt la nuca impia
Hi té penjada una espasa nua
No li duran una sabor molt dolça
Els menjars de Sicília,
Ni li retornaran el son la cítara,
Ni els moixons amb llurs cants. La son tan blana
No defuig pas els masos dels pagesos,
Ni les ombres de vora el riu, ni el Tempe
Bellugadís de Zèfirs.
Al que només desitja el just per viure
No el treu de si la mar esvalotada,
Ni l'ímpetu d'Artur quan va a la posta,
Ni la sortida de les dos Cabretes,
Ni els vinyars que assotà la pedregada,
Ni la terra que enganya, al grat dels arbres
Que un any no fruiten gràcies a les pluges,
I un altre, gràcies als estels que abrusen
Els camps, i, un altre, als hiverns massa aspres.
Els peixos senten com les mars s'estrenyen
De les moles que es llencen a flor d'aigua:
L'arrendatari amb els bracers, i l'amo
Que ja es sent desdenyós del de la terra
S'alcen palaus al mar; però endebades,
Que la por de la mort i l'amenaça
Munta darrera seu i els estalona.
Ni els patiments de cor deixen de petja
La nau, encar que sigui
De tres ordres de rem i bronzejada

I al cavallé el segueixen a la grupa.
Si al que pateix de passió no el curen
Ni els marbres Frigis, ni el vestir de purpres
Més lluents que els estels, ni el vi Falerni,
Ni l'arrel aromàtica de Persia,
Perquè m'he de bastir, com la gent d'ara,
Un ric palau de portes envejables?
Perquè he de canviâ el meu camp Sabini
Per les riqueses que omplen més d'angoixes?

VENTURA GASSOL, *trad.*

Poesia catalana

DESIG, DESIG...

Itàlia, Grècia, bells indrets!
El portal conegut, el porxo, el sostre;
eixida amb emparrat, blanques parets.
El viatger que pensa: Casa nostra!

Terra brunyida, de color d'aram,
amb farigoles com calius de cendra:
casta eixutesa sòbria del camp,
desterrossat, amb marges breus, i tendre.

Té l'horitzó aquell aire conegut
que diu al nostre esguard:—No t'alcis massa—
I sense cap signi trafegut,
sabem la mar enllà de nostra passa.

I els rierars, estalvi de camins,
i els enrocalls esglaonant les feixes.
Abaix la nua gràcia dels pins;
i l'olivera a dalt, vetllant les deixes.

Les deixes de la mar, i aquest retorn
que de pares a fills té la fortuna:
Itàlia, Grècia, bon sojorn,
i Catalunya com la vostra engruna.

J. M.ª LÒPEZ-PICÓ

Reflexions i sentiments

(Acabament)

Educació política del poble

Sols una llengua així, perfectament Normal, pot ésser un bon instrument de cultura i acció política. Es amb ella i per ella que hem de fer-nos «pescadors d'homes» guanyant-los a la causa de la nostra Catalunya; guanyant novament a l'amor seva els fills esgarriats i sobretot aquestes forces populars que massa sovint deixem en mans perilloses i forasteres. Cal que pensem en la responsabilitat que tots tenim en aquest greu problema; cal pensar en les belles qualitats del nostre poble qui no ens farien massa difícil la seva conquesta a les mellors causes del nostre patriotisme. No fa gaires dies, n'hem pogut fer una experiència personal a l'Escola Elemental del Treball de Barcelona; hem romàs commoguts de l'atenció, la bona fe, la set de millorament espiritual que dotzenes de modestíssims obrers catalans mostraven en assistir a conferències sobre les qüestions més difícils d'alta cultura, que els feia extraordinàriament accessibles la explicació en llengua nostra.

Però, vora una instrucció tècnica del poble, vora una intensa cultura humanística, tenim el deure, puix ell és avui el més puixant instrument polític, de procurar-li una sòlida educació política *absolutament desinteressada*. Mireu el que vull dir: aquesta educació política del poble no sols hauria de ser diferent, sinó oposada a tota propaganda en favor d'un partit, d'una agrupació, fossin de la color que fossin. Estractaria sobretot de donar a l'obrer consciència de com és intrincada i complexa la màquina social, ben lluny de la barroera simplicitat amb que la hi presenten els interessats propagandistes. A inspirar-li una asaniosa malfiança envers les teories insuficients, sovint mancades de tota sòlida base especulativa i per tant de tota eficàcia real, que es fa escoltar o llegir al proletari. Tot home dotat d'una bona cultura sab com la sociologia ha tingut sovint, des dels seus orígens, la dissort de recollir les escorrialles de tota barbàrie materialística, de tota niciesa científica. Així obriríem els ulls del nomenat poble envers certes promences que en mantes prèdiques se li fan; li fariem veure, per exemple, com sens dubte s'enganya o l'enganya el qui per a l'endemà d'una Revolució, d'un gran canvi social, li ofereix benestars paradisiacs o prosperitats mai somniades; caldria donar-li la certesa de que l'endemà del canvi social li portarà noves dolors, noves restriccions de la pròpia llibertat, tal volta punicions més dures per als seus falliments socials, tal volta, anys durant, la fam i la misèria. Qui no ofereixi al poble aquest quadre de sacrifici, en nom si li sembla d'una elevació futura,

d'un guany de justícia i dignitat, probablement vol il·lusionar o s'il·lusiona. Cal que el poble sàpiga com totes les reformes socials no podran fer que siguin millors els homes, com totes les realitzacions de benestar material li deixaran sempre insatisfeta aquella fam espiritual que sols el nodriment espiritual procura. Cap reforma social tindrà valor si conjuntament, estretament, no va unida a una intensa reforma espiritual; i no és pas camí de reforma espiritual la bàrbara lluita de classes qui avui ens aclapara. Cal també convèncer a l'obrer de que aquesta reforma espiritual, en primer lloc sols pot assolir-se amb un propòsit absolutament desinteressat—que no pot esperar-se doncs de la barroera nomenada cultura popular amarada de la pitjor política;—en segon lloc, que no cal passivament esperar-la de cap trasbals social, de cap revolució. Sinó que ha d'ésser deguda ans de tot a propòsit individual animat d'una personal energia i deu començar, o mai, ara i aquí aprofitant tots els mitjans dels quals es disposi per minços que siguin. Cal empènyer el nostre poble a una justa seriosa intervenció política, tot i allunyant-lo de la bestial acció violenta a que avui se l'empeny. I cal invocar sens treva a les orelles del nostre poble, lluny de qualsevol interès de partit, i àdhuc de confessió, el sagrat nom de Catalunya. Cal desvetllar-li la consciència orgullosa de la seva raça. Demostrar-li com l'afer cabdal per a la seva salvació consisteix a ser ben català i que sols essent ben català tindrà un lloc d'honor en aquesta Humanitat de la qual tant barroerament li parlen. Es precis fer-li saber com tant mateix les nostres races mediterrànies han de tenir l'orgull dels seus vinticinc segles de Cultura i d'Intel·ligència, i com la reforma social ha d'ésser per a elles cosa distinta de com la realitzin altres pobles. La Reforma Social entre la gent catalana haurà de respectar les virtuts de que tant podem enorgullir-nos. Haurà de respectar en nosaltres aquell rei al cos que tenim, aquella nostra amor innata al benestar i a la bellesa, aquella llum de joia i de Gràcia que certes prèdiques voldrien entenebrir en ànimes catalanes germanes nostres.

El nostre catalanisme

I la joia revindrà en elles sols que invoquem sense parar amb absolut desinterès el nom de Catalunya. Que no hi ha d'haver pel català cap problema més alt, cap reivindicació més alta que els problemes i les reivindicacions de la causa catalana. Sols per Catalunya tenim raó d'ésser, només en ella i per ella podran ser grans i belles les nostres obres.

Encara que sembli mentida, sento discutir devegades en llavis catalans com devem amar Catalunya; per la meua part, sempre responc imitant el que sant Bernat aplicava a l'amor divina: «cal amar Catalunya amb excès, cal amar-la sense mesura». Qualsevol atenuació, qualsevol moderació aquí, ens ha de semblar pecaminosa; sí, ha de semblar-nos a tots ja sospitós el patriotisme d'aquell qui abans del nom de Catalunya invoqui un altre nom qualsevol, com no sien els de Déu i els seus sants per a protegir-la. Cal esvair en el nostre catalanisme qualsevol equívoc; jo tinc l'honor de trobar-me en contacte amb una gran selecció de les nostres joventuts; en ella hi ha catalans apertanyents a tots els estaments socials, fins als qui, en opinió de molts, haurien de ser més prudents en aquestes coses. El sentiment qui els anima és aquest: Catalunya abans que tot. Ells no accepten aquí atenuacions, maquiavelismes, contemporitzacions de cap mena. Ells creuen que la nostra política, en això, ha d'ésser d'una absoluta claredat, d'una absoluta franquesa, d'una comminació enèrgica envers els resistents, els creadors d'obstacles, els opressors. Ells saben que l'avenir és dels pobles qui parlin llealment i franca; perquè ells veuen com tota la astuciosa política de les velles guineus diplomàtiques d'Europa s'estabella contra la fermesa de propòsit d'algún home pur i sincer. És per això que no hem de témer ferir susceptibilitats, ni desvetllar suspicàcies, proclamant el nostre pancatalanisme. Hem d'habituar-nos a considerar francament Catalunya tota contrada qui parli català. Ja s'esvaïrà tota suspicàcia i triomfarà el nostre propòsit el dia que certs pobles hagin de triar entre seguir sent una esborrada província o departament o formar part viva d'una jove nació plena d'avenir i de força.

La deessa Catalunya

No voldria, amics, acabar aquest parlament sense insistir en un punt que jo crec no mancat d'importància. Tots sabeu com cada nació ha sentit la necessitat de veure's figurada en una personificació simbòlica, que realitzen i respecten i reproduïxen en sos traços principals els seus artistes. Recordeu com els romans aviat van tenir la seva deessa Roma, a imitació dels grecs qui tenien la llur Atena. No podríem nosaltres ja tenir la nostra deessa Catalunya? Cata-

lunya ha sigut pels nostres artistes abundantament personificada; però sempre segons ideals de parcialitat o pintorescos, mai que jo sàpiga amb una justa consciència de totalitat i universalitat. A un ideal parcialíssim ha respost la freqüent representació de Catalunya en una pageseta amb ret, gipó i davantal curt. No parlem d'altres representacions més o menys de circumstàncies. Ja no podrien satisfer-nos aquelles figuracions de Catalunya amb gorra de República ni amb barretina més o menys musca, ni altres que tots recordem.

Jo crec que els nostres artistes haurien de posar-se d'acord en realitzar una figura qui correspongués a la Catalunya-Idea qui a tots ens anima. Aquesta Catalunya ja eternalment realitzada, ja per damunt de la Catalunya natural i terrenal, dels boscos i les muntanyes. Aqueixa Catalunya-Idea qui en les seves realitzacions seculares té ja prou elements d'immortalitat, qui ja no moriria valdament la Catalunya Geogràfica fos esborrada del món. Viva eternalment com a Idea filla de Déu, eternalment jove i fecunda, a qui no podem atribuir els nostres mancaments, les nostres realitzacions migrades en el temps i en l'espai quan no sabem escoltar prou bé les seves lliçons de vida, de bellesa i de puixança.

Així, i sense concretar-ne els traços que jo deixaria a la realització conjunta dels nostres artistes, jo veig la nostra Catalunya plena de juvenesa i sanitud eternalment com una deessa antiga, animada de gràcia familiar i augusta, el front resplendent del Seny català, els ulls clarejants de la franquesa més pura del món, la franquesa catalana, els llavis com fruits eternalment assaonats de parlar la nostra llengua forta, bella i harmoniosa. El cos eurítmic i robust generador de la nostra raça tant puixant i sanitosa, els braços i les cames divinament formosos, als quals retiren els de les nostres noies sanes i fecundes. Els peus ben fermes a la terra, però en tota la figura una tensió cap amunt qui redressa harmoniosament el cos diví.

Permeteu-me, no obstant, uns detalls concrets: a les mans belles i familiars, en representar plàsticament la nostra deessa, jo li posaria un fus laboriós i pacífic. Però als seus peus, ben aprop, hi representaria un casc, un escut i una llança; significat que Ella serà per a nosaltres, quan convingui, una Minerva defensora.

He dit.

J. FARRAN I MAYORAL

ELS LLIBRES

JOAQUIM SUNYER, per Alexandre Plana amb un colofó d'En J. M.ª Junoy. — **ENRIC CASANOVAS**, per Josep Pla, amb un colofó d'En J. M.ª Junoy. Publicacions de LA REVISTA.

La presentació excel·lent d'aquestes monografies d'art de LA REVISTA, és un motiu d'orgull per la nostre patriotisme; «un llibre ben presentat val tant com un bon soldat» i més aquests que són llibres de conquesta, que exporten arreu trosos de la nostra cultura.

Cal, per fer coneixença amb el nostre Sunyer i amb el nostre Casanovas, tenir aquests llibres i mirar-los sovint, car són com un ressò de l'obra d'aquests mestres les bones reproduccions que contenen i les notes crítiques-biogràfiques d'Alexandre Plana i de Josep Pla, són tan intel·ligents i tant amoroses, que un logra, llegint-les, amistat amb els artistes Joaquim Sunyer i Enric Casanovas.

Alexandre Plana, amb la severitat del seu estil, diu com Sunyer al retrobar Sitges, trobà també l'essència del seu paisatge, que no havia comprès ni podia comprendre l'Impressionisme:

Paisatge sense misteri, paisatge sense vels, d'harmonia de volums. Sunyer al pintar-les, esculpia aquelles muntanyes, amb la vívida duresa d'uns pits de verge, però amb el matís exquisit de la seva sensibilitat.

Josep Pla parla del paisatge clàssic de Catalunya i de la escultura clàssica d'En Casanovas, on sembla que nostre paisatge s'encarni. La visió d'En Pla és d'una força altament poètica, i en la crítica de la evolució de l'art del nostre escultor mostra el seu seny, sobretot en uns fragments que parlen de la valor individual i de la valor tradicional en art.

J. M.ª Junoy posa uns mots al fi de cada llibre, on el sentit del matís d'aquest autor es mostra elegantment altra vegada.

R. B.

CAL ESMENTAR

PIERRE ET LUCE, de Romain Rolland (editions du Sablier), que ens fa retrobar dins una immediata comunió humana tota la valor d'aquella per-

fecció que sovint diríem clàssica si no teméssim el marciment de la retòrica.

—*Clerambault*.—(*Histoire d'une conscience libre pendant la guerre*), per Romain Rolland (Ollendorf, editor Paris). Llibre en el qual, ultra les notacions lúcides de figures i paisatges trobem el daler de la veritat que ha salvat de la barreja confessional de la guerra les més altes intel·ligències del món.

—*El tractat de pau i el caos econòmic d'Europa*, de Norman Angell, traduït al francès per André Pierre sota el títol *Le chaos européen* (Edicions B. Grasset).

—Les poesies de Jean Cocteau dins les edicions de La Sirène.

—*L'opera di un maestro*, edició d'homenatge al professor Artur Farinelli la qual conté 15 lliçons inèdites i una bibliografia completa de l'obra copiosa i profunda del mestre. Ens és grat de constatar que entre els inscrits a l'homenatge, Catalunya hi és dignament representada pels senyors Viada i Lluch, Ramón d'Alòs, Miquel i Planas, Eugeni d'Ors, Rubió, Nicolau d'Olwer, Estelrich, Borràs, López-Picó. No hi manca tampoc l'Institut d'Estudis Catalans.

LES ARTS PLÀSTIQUES

NACIONALISME DE L'ART, per Josep Aragay.

En l'hora del nostre Renaixement, a l'ensem que corrents intensos de nacionalització actuen extensos i també a voltes intensos corrents de des-nacionalització. Els corrents espanyolistes tenen en general més extensió que intensitat: les escoles de l'Estat, la premsa i els rètols del comerç escrits en sa major part en idioma oficial, no són prou per desvirtuar la força del nostre nacionalisme integral, car al costat de l'escola oficial hi ha la realitat del nostre idioma i l'esperit latent i conscient del nacionalisme polític, que plana arreu, és cada dia més gran la seva densitat. Així, la nostra cultura es desenrotlla com un fet natural a l'escalf d'aquesta atmosfera que a tots els catalans ens unifica, potser solament la nostra pintura—amb les excepcions confirmatòries—viu al marge del gran fet nacional, i és que la potència formidable de l'art francès ha privat que la nostra modalitat mediterrània es manifestés amb la intensitat amb que la nostra cultura en ascensió requeria; clar

que la nostra pintura té el seu matís propi, però fins avui podem dir que és filla de l'art francès. Potser sigui que l'Impressionisme amb la seva força de realitat, ha influït arreu, però és que a nosaltres i a molts de nosaltres no ens ha influït solament la part exterior de la pintura francesa, sinó que massa sovint ens sentim tributaris de l'esperit de la França i és tan difícil, donat el fet viu del nacionalisme català, que les arts d'aquí tinguin la intensitat de matís de l'Art Francès! Massa sovint el nostre art—amb tots els respectes i amb tot l'amor que el nostre art es mereix—és un art de departament francès.

Aragay amb la seva precisió, amb el seu estil claríssim, amb la seva dialèctica a voltes de pamflet, ens diu en el seu llibre aquests perills que el nostre art corre i ens dona també la solució per a apartar-nos d'aquests perills, dient-nos que ens encarem amb la Itàlia del Renaixement per ésser el fet viu més pròxim que ha reviscut la Grècia antiga i per ésser Itàlia un poble semblant al nostre. És evident que en quant a l'assenyalar el nostre provincianisme francès, Aragay essencialment te raó; no sabem però si en té tanta a l'orientar-nos

vers la Itàlia. Per nosaltres, el Renaixement és encara una forma helenística, filla més bé de la cultura, i si es vol de la passió per la cultura, que de un fet absolutament viu; clar que foren grans homes els que guiaren la Renaixença de Itàlia, però és que el Renaixement és per nosaltres, globalment, un fet classificable en el gran cicle de la Història, en el lloc de les decadències.

Malgrat ésser convençuts partidaris de la tradició en Art, creiem que en tota manifestació nacional i individual de l'Art deu haver-hi una quantitat respectable de *prehistòria*, de començament, i aquest gra de prehistòria va desapareixent de les obres del Renaixement italià, com més poden classificar-se—per dir-ho amb un mot—dintre la Renaixença; pensem que els primitius del període helenístic cristià tenen encara molt de l'esperit de Bizanci i molt de gòtics: Cimabue, el Giotto i Fra Angèlic, són per nosaltres els artistes d'aquest període que posseeixen aquest gran sentit humà d'invenció; potser siguin aquests els veritables arquetips del Renaixement, si és que per Renaixença s'entén el retrobar el filó etern d'humanitat, més que la fórmula. Miquel

Angel i Rafael en una hora de maturitat i per tant de decadència salven també Itàlia i el món; l'un, per la seva gran força d'home, més l'altre, el diví, pel seu poder de síntesi. Però cal que es digui que aquella hora madura de la història fou globalment més convencional que humana, car la força, la passió, s'esbravaven massa sovint en gestos declamatoris

que terminaren amb la teatralitat buida d'un Bernini.

Creiem nosaltres que per als pintors de Catalunya molts exemples són apreciats, però potser el sol exemple d'Itàlia ens fos encara més perjudicial, que el sol exemple de França, on darrerament el fet vivament humà de Cezanne—pot ser Cezanne sigui ja una mica italià—és una lliçó per la nostra

pintura mediterrània, tan forta com la lliçó del Giotto. Qui sab si el nostre art li seria més saludable anar a beure en les fonts més pures de la nostra tradició, en la lliçó d'els escultors de Menfis, en les escultures del temple d'Olimpia, en el ritme assenyat de l'Auriga de Delfos en l'estructuració eterna del fris de les Panatenees?

R. B.

LES REVISTES

UNA ANTOLOGIA

En el llibre «El Problema de Catalunya juzgado por la prensa cubana» editat suara pel Centre Català de l'Havana, s'hi han recollit, en clara antologia, els comentaris amb què la República de Cuba, per boca dels seus periodistes, subratllava els esdeveniments patriòtics que agitaren la nostra terra a l'hivern de 1918-19. Tots els articles reproduïts són arguments a favor de la llibertat de Catalunya: llibertat, per uns, compatible amb l'unitat d'Espanya; mot sinònim, per altres, d'independència absoluta.

El volum va precedit d'un breu pròleg del senyor Cambó, aparentment optimista, on expressa la seva fe en que el procés de Catalunya «llegarà a triuñar sin que su triunfo venga acompañado de la tragedia heroica que acompañó el triunfo de Cuba». O, confiança!

«FLOR DE CIRERER»

Aquesta és la traducció catalana del mot *Sakurà* que serveix de títol a la «primera ressenya europea de l'art i de la vida de l'Extrem Orient». Es publica en italià a Nàpols i la dirigeix Harukichi Shimoi.

Ara que amb l'*haikai* l'esperit japonès s'ha infiltrat a les lletres europees, són més interessants encara les notes crítiques i les traduccions que el Shimoi escampa. El número 3 de *Sakurà* insereix unes clares descripcions sobre la versificació japonesa en les seves formes més emprades: *tanka*, *kyoku*, *kyōka*, *dodoitsu*, dins les quals s'hi enclouen poemes lapidaris. Parla també dels *kaikai*, que són com problemes de sensibilitat que el poeta proposa als seus lectors.

L'INTERNACIONALISME I ELS IDIOMES.

En el número de setembre de la revista «Lumière» d'Antwerpen, Roger Avermaete hi ha escrit un article sobre els idiomes *et autres*, on mig enujat, mig indignat, acusa a la di-

versitat de llengües d'haver estat causa de la florida i desenrotllament del nacionalisme. Greu delictes, sens dubte. Roger Avermaete, flamenc internacionalista, té commiseració i antipatia alhora per les petites nacionalitats, que li deuen semblar ba adrerres i fantàstiques. Ell, però, les divideix en grups i teoritzes. Hi ha dues menes de nacionalisme—ve a dir—: si mana o si no mana. En el primer cas descobreix germans de raça irredents, a la vora. En el segon cas proclama l'opressió. En aquest grup de nacionalismes Roger Avermaete posa com a exemples els d'Irlanda, Catalunya, Índia, Flandes, etc. I diu: «Són moviments a base purament lingüística. Tenen això de particular, que el senzill triomf de llurs aspiracions lingüístiques els hi sembla suficient per resoldre tot el problema.» Teoria admirable, aquesta! Es a dir que si Anglaterra declarava a Irlanda l'oficialitat de l'idioma gaèlic, els «sinnfeins» acordarien la pau a l'Imperi? Fórmula política definitiva aquesta que Roger Avermaete, flamenc, ofereix als Estats opressors. Nosaltres, catalans, afirmem: que la llengua és només un aspecte de la nacionalitat; que no creiem incompatibles el nacionalisme i l'internacionalisme, ni l'internacionalisme amb la higiene. Perquè, en els fons, el nostre apartament, cada dia més accentuat, és conseqüència d'una sensació de fàstic. El contacte amb un Estat equívoc és un contacte impur.

EL CONCEPTE DE PATRIA

El doctor José Ingenieros ha publicat al número de setembre de la *Revista de Filosofia*, de Buenos Aires, unes notes sobre «Terruño, patria, humanidad». Heu's-aquí tres paragrafs interessants de l'il·lustre escriptor argentí:

«L'Estat és una pàtria convencional i amb freqüència no desperta ecos en el cor dels homes, perquè sol nàixer de l'artifici o de la conquesta; millions d'homes canvien de nacionalitat política quan ho resol un consell de diplomàtics o bé ho imposa amb la seva urpa un conquistador.

El veritable sentiment patriòtic no fa estimar abstractament la nació

política, sinó concretament els homes amb els quals es viu en solidaritat espiritual. No és patriota qui serveix als dèspotes o als opressors, sinó qui estima als seus conciutadans, els respecta, els educa, els encoratja, els dignifica, els honora, lluitant pel benestar del seu poble, sacrificant-se per tal d'emancipar-lo de tots els jous.

Els esperits egoistes són incapaçs d'estimar la pàtria natural i s'accontenten amb exaltar la pàtria abstracta. Els qui serveixen al poderós i consenten la injustícia són enemics del poble, mereixedors d'odi, repulsius; només poden sentir-se patriotes els qui treballen per la llibertat i el benestar de tot el seu poble, perquè la pàtria no deu ésser la cel·la de l'esclau sinó el solar de l'home lliure.»

ELS HOMES DE L'ACORDIÓ.

La revista nacionalista de joventuts *Mar Vella*, de la qual varen publicar-s'en quatre números tan sols, havia inaugurat en el seu darrer fascicle una secció encapçalada amb el rètol suggestiu de «Els homes de l'acordió». Els homes de l'acordió, aquells qui manquen els seus ideals i ho justifiquen tranquil·lament, haurien aparegut a les planes d'aquella revista, exposats a la indignació dels joves actuals. Estem segurs que si *Mar Vella* hagués seguit publicant-se, Marius Aguilar hauria estat combatut entre els «homes de l'acordió». Aquell Marius Aguilar del catalanisme romàntic, s'ha convertit en un Mario Aguilar descatalanitzat.

L'Aguilar justifica la seva defecció en un fals principi. «El catalanisme—diu—se ha convertit en una energia conservadora.» Fals. A un catalanisme conservador, cal negar-li la condició de catalanista. El moviment patriòtic català no pot ésser conservador, per tal com la seva única finalitat immediata és *enderrocar*. Feina massa pesada aquesta, sens dubte, per a Mario Aguilar. És més còmode allunyar-se fent veure que són els altres qui s'allunyen. Altrament, la intransigència és una cosa que no va en lloc. Només sometent les idees a una tàctica acordeònica pot col·laborar-se a certs diaris de Madrid.

Pensi però el Mario Aguilar que un nucli importantíssim de la joventut

catalana manté irreductibles les seves aspiracions: és un nucli al qual no ha arribat la influència conservadora, un nucli que creu incompatible el nacionalisme amb els corrents conservadors. Són la gent que en lloc de la elasticitat acordeònica es preparen a fer «L'Estel Solitari».

«L'ESTEL SOLITARI»

Un grup de joves ens anuncia l'aparició de «L'Estel Solitari». «Serà—diuen—una revista de clares estridències, en la qual s'hi contindran les sinceritats de la joventut catalana d'ara.»

Nosaltres som joiosos d'aquest fet. Esperem veure a les pàgines de «L'Estel Solitari» les noves teories del nacionalisme català en tota la seva integritat. Contra les cupiditats i les transigències fàcils, «L'Estel Solitari» serà, a bon segur, l'expressió neta de la Catalunya nova, que es prepara a l'heroisme.

UN CONSPIRADOR CATALA

El doctor Enrique Larrondo ha publicat en el número de setembre de «Cuba Contemporánea», un estudi sobre Ramón Pintó, qui va lluitar a Cuba per la llibertat de la colònia sotmesa i fou condemnat a mort per l'autoritat espanyola. Això fou en 1855. Ramón Pintó havia sacrificat, diu el doctor Larrondo, «les seves influències, la seva intel·ligència, la seva hisenda i àdhuc la seva vida, en defensa d'aquells esclaus tan estimats i d'aquell ideal tan benivolgut». Va presidir la Junta Revolucionària de la Havana, i el 6 de febrer de 1855 fou detingut, i saquejada sa casa. Un tribunal espanyol va condemnar-lo a mort. Ramón Pintó va morir «digne i honrat, tal com havia viscut», pressentint, potser, que el seu esforç no era inútil, car hauria contribuït a l'alliberament definitiu d'un poble.

PROPAGANDA CONTRA LA CULTURA.

El butlletí mensual *Montanyes Regalades*, de Perpinyà, ha donat cabuda a les estupideses còmiques de Lluís

Pellissier, indignat per la «embochisation» de la nova ortografia catalana. En el número d'octubre de l'esmentat butlletí, monsieur Pellissier persisteix en l'agressió: *Du faux catalan à Barcelone et à Perpignan* es titula l'article. I acaba: «Et comme *Nostra Parla* ne nous offrira—c'est à craindre—que des livres édités avec la nouvelle orthographe embochisée, c'est là un fichu cadeau qu'elle nous fera. Nous espérons bien, dans ce cas, qu'aucun Roussillonnais n'ira jamais lire ces livres de faux catalan.»

Nosaltres esperem, ben al contrari, que aquest original consell, digne d'un analfabet, no serà seguit. Ho esperem, perquè sabem que a Perpinyà hi ha molt pocs idiotes.

EL CENTENARI DEL DANT A CATALUNYA.

El prof. Alfredo Giannini ha comentat a *Il Tempo*, de Nàpols (7 d'octubre 1920), en un article inspirat, els corrents italianistes de Catalunya. L'article es diu «Il Centenario Dantesco in Ispagna», encar que com el mateix escriptor reconeix, «a volere render giustizia a tanti illustri valentuomini a cui spetta il merito di avere a Barcellona caldeggiato e concretato un degno programma per celebrare il prossimo centenario di Dante, avrei dovuto dire: in Catalogna». El prof. Alfredo Giannini és content de veure, com mentre l'Itàlia és injuriada i desconeuda per tanta gent, encara «hi ha qui repensant en l'Itàlia del Dant i admirant l'Itàlia de Vittorio Veneto, se sent orgullós de la nostra amistat, d'ésser unit als italians per vincles indissolubles de raça, de tradicions històriques, de civilitat». El prof. Alfredo Giannini esmenta amb complaença les proporcions italòfiles de J.-M. López-Picó. Joan Estelrich i M. Morera i Galicia,

CAL ESMENTAR

De la revista nortamericana *The Dial*, l'acolliment que ve donant a les manifestacions novíssimes de les arts, i l'ample criteri que dirigeix les seves pàgines, el qual ofereix en tolerada camaraderia un agut di buix de Dérain i unes escultures banals del senyor Grey Barnard.

Citem, de la mateixa revista, aquest comentari editorial: «Concentrar és segurament la clau no sols de l'èxit en la vida, sinó també de la segura apreciació de les arts. Els nostres verbosos ancestres necessitaven l'ebullició, i la llur essència cinc vegades destil·lada, fosa a prova de fatiga la intel·ligència moderna.

Ens ha provocat aquestes banalitats l'anunci de una sèrie d'extractes d'un centenar de les millors novel·les, en les quals, per aquesta vegada, el treball fou acomplert assenyadament per mans hàbils. Aquell qui condensà Marius l'Epicurià, qui tregué l'enfarfec de Madame Bovary, no el distingim pas; però no envegem aquell qui ha treballat en el gran jardí florit d'Enric James, ni l'escapsador de la House With Green Shutters, de Jordi Douglass Brown.

Sense prejudicis devers aquestes sèries, hom s'admira que la idea no hagi estat realitzada en altres arts. Pocs temes, amb mostres de mètodes orquestrals, caldria per salvar Beethoven de les seves *longueurs*; una idea general del Moisès amb les banyes en llurs proporcions originals, ens mostraria suaument i còmoda a Miquel Angel, sense l'efecte enervant de l'estàtua sencera. I així en tot. La tasca inevitable d'extracte d'e tractes, seria feta un dia. De moment, hom s'admira que la novel·la pugui ésser saborosa solament així al tast dels moderns.»

—Que en la mateixa revista *The Dial* és publica un dibuix del poeta Kahlil Gibran, al voltant de la nomenada del qual com a estilista siriàc s'han animat els entusiasmes del neo-orientalisme desvetllats anys enrera per Rabindranath Tagore.

—La saborosa curiositat de la conferència de Frederic Pujolà sobre *Les representacions en els camps de batalla de França*, amb motiu de la sessió inaugural de curs de l'Escola catalana d'art Dramàtic.

—El comentari de Josep S. Pons a *Les Absències paternals*, de J. M. López-Picó, en el n.º 165 de *Revue Catalane*.

—*L'idea*, revista universitària d'espiritualitat catalana.

—*Garba*, novella revista literària de Sabadell.

—*Correu de les lletres*, suplement literari de la revista *Sóller*, de Mallorca.